

Mesiæ, quod mater dei: donec peperit filiū primogenitū. tunc enim cognouit peperit se Mesiam, angelis & pastoribus nuncijs, & qualis nā esset illa uirgo. Verū primū sensum arbitror ueriores, & oraculo Esaiæ, quod tunc impletum esset, aperiendo, conuenientiores. Nec est etiam raro in sacris literis inuenire cognoscere, illam cognitionis maritalis significationē prætere. ut in Genesi: Adam uero cognouit uxorem suam Euam, quæ concepit & peperit. Et primo Regum: Cognouit autem Helcana Annam uxorē suā, & recordatus est eius dominus. Et iterū in Genesi de Iuda & Thamar: Attamē ultra nō cognouit eam. Et tertio Regū de Abisac sulamite: Erat autem puella pulcha nimis, dormiebatq; cum rege, & ministrabat ei: rex uero non cognouit eam. Et in hoc sensu dictum est: & non cognouerat eam Ioseph, dum peperit filiū suum primogenitū: quia nunquam cognouit eam, neque cognoscere uoluit, aut cogitauit: quæ erat parens Mesiae, arca dei, mater regis æterni, quæ sola incomparabilis mater & uirgo, cū filio suo superbenedicto laudata, honorata & exaltata: cum filio inquam suo, quem in miserationibus patris æterni, salutem suam suscepit mundus. Cui per eundē salus, honor, & gratiarum actio in omnia seculorū secula. Amen.

Gene. 4.

1. Reg. 1.

Gene. 38.

3. Reg. 1.

CAPVT SECVNDVM.

- C**VM natus esset IESVS in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente uenerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellā eius in oriente: & uenimus adorare eum. ¶ Au-
 5 diens autem Herodes rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi: sciscitabatur ab eis ubi CHRISTVS nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudæ. Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu Bethleem ter-
 10 ra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël. ¶ Tunc Herodes clam uocatis Magis, diligēter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis, & mittens illos in Bethleem dixit: Ite & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, re-
 11 nunciate mihi, ut & ego ueniēs adorem eum. ¶ Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella quam uiderant in oriēte, antecedebat eos usq; dum
 15 ueniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno ualde. Et intrantes domum inuenerunt puerum cum MARIA matre eius: & procidentes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurū, thus, & myrrham. ¶ Et responso accepto in somnis
 12 ne redirent ad Herodem, per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam.
 20 ¶ Qui cum recessissent: ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto
 13 ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Et erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adim-
 25 pleretur quod dictum est à domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto uocauit filium meum. ¶ Tunc Herodes uidens quoniam illusus esset à Ma-
 14 gis, iratus est ualde: & mittens occidit omnes pueros, qui erāt in Bethleem

Mich. 5.

Osee. 11.

in omnibus finibus eius, à bimatu & infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiã prophetã dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. ¶ Defuncto autem Herode: ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terrã Israël: defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius, & uenit in terram Israël. ¶ Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illò ire: & admonitus in somnis secessit in partes Galilææ. Et ueniens habitauit in ciuitate, quæ uocatur Nazareth, ut impleretur quod dictum est per prophetas: quoniam Nazareus uocabitur.

ANNOTATIONES BREUES XVII. CIRCA LITERAM CAP. II.

1	Iudæ Ἰουδαία	diminutiuum & infra.	* θρῆνος καὶ lamentatio &
	Iudææ & infra.	18 responso accepto χρηματιθέντες	30 & ululatus, καὶ ὄδυρος
2	Hierosolymam Ἱεροσόλυμα	oraculo accepto 19 ne redirent μὴ ἀνακάμψαι	& eiulatus, fletus
	plurale neutrum	ne reflecterent	31 consolari
4	uenimus ἦλθομεν	20 apparuit φαίνεσθαι	παρακληθῆναι cōsolationem recipere
	præteritum	præfens & infra.	passiuum
5	omnis Hierosolyma πᾶσα Ἱεροσόλυμα	27 pueros, παιδᾶς	37 admonitus χρημαθίσει
	singulare fœmininũ	28 exquisierat ἠκρίβωσε	oraculo admonitus, oraculo accepto.
11	diligenter didicit ἠκρίβωσε	28 exquisierat ἠκρίβωσε	38 quæ uocatur λεγόμενη
	exacte cognouit	exacte cognouerat	39 Nazareus ναζωραῖος
15	puer παιδίον	30 audita est,	

COMMENTARIVS IN CAPVT SECVNDVM.

Um præcedenti capite aperuerit Matthæus, & uirginem conce-
pisse, id est à spiritu sancto, et uirginem peperisse filium, cui nomen
IESVS, id est salus siue saluator, & oraculum id prænuncians im-
pletum fuisse, & hunc primogenitum & unigenitum uirginis esse
se Emanuel, id est nobiscum deum, deum incarnatum, deum cum
humana nostra natura unicum: nunc locum ubi natus est, & quid
eo nato acciderit narrat, dicens: ¶ Cum natus esset IESVS in Bethleem Iudæ in
diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente uenerunt Hierosolyma, dicentes: Vbi
est qui natus est rex Iudæorum? uidimus enim stellam eius in oriente, & uenimus
adorare eum. ¶ Historia nota est. Sed hic quæri possit, cur Euāgelista tam diligen-
ter annotauerit dominũ sub Herode rege natum, cum ait: Cum ergo natus esset IESVS
in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis? Sanè ut indicaret nobis tẽpus Me-
sias tum aduenisse, iuxta oraculum: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fe-
more

more eius, donec ueniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium. & idcirco oportuit regem Mesiam nasci: cum sceptrum de Iuda esset ablatum regnante Herode, qui primus ex alienigenis sceptrū obtinuit, patre (ut tradūt historiae) Idumæo, & matre Arabe, & (ut scribit Africanus) auo ædituo templi Apollinis, tenui admodū fortuna & inopia laborante. Quod & nunc quoque non inficias eunt Hebræi, qui in libro quodam, quem uocant Bababathra, hunc Herodem alienigenam scribunt, & è seruis fuisse domus Asamonæorū, id est Machabæorū: & accepta puella, quam deperibat ex eo genere, cæteros sustulisse. Et haud absimilia apud Iosephū libro 14. cap. 26. & 27. id est ultimo, leguntur: ubi cap. 26. Antigonus improperat Siloni & exercitui Romanorū, quod præter iustitiā egerint, dū Herodi priuato, & Idumæo, id est non Iudæo regnum dederūt. Et uicesimo septimo in calce: Destitit autē hoc modo Asamonæorū principatus post centū uiginti annos. Nam de familia clarissima genere & honore sacerdotali fuerat: cuius cum multa pro gente Iudaica parentes egissent, propter mutuam seditionē principatū amiserunt: transijt autem ad Herodē Antipatris filiū de familia populari, genere priuato, & subiecto regibus. Nos igitur hūc terminum cognationis Asamonæorum accepimus. Hæc Iosephus. Sed & omnes legis doctores sustulisse ferunt, qui dixissent eum non posse regē constitui, dicente scriptura legis in Deuteronomio: Nō poteris alterius gētis regem facere, qui non sit frater tuus. Hæc igitur satis, indicant sceptrū de Iuda regnāte Herode alienigena sublatum fuisse, & diuinitus eis datā de statuēdo rege legem finitam: tempusque aduenisse Mesiae, quod nominato rege Herode, sub quo natus est CHRISTVS, uoluit Euāgelista insinuare. Lege & super his si cordi sit, historiae ecclesiasticae Eusebij primi libri cap. 4. atque 6. Et qui dicuntur hic Magi, psalmo 71. dicuntur reges, ubi habetur: Reges Tharlis & insulæ munera offerēt: reges Arabū, & Saba dona adducēt. Et adorabūt eū omnes reges, omnes gētes seruiēnt ei. & subditur: Sit nomen eius benedictū in secula: ante solem INNON nomen eius. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Et benedictum nomen maiestatis eius: & replebitur maiestate eius omnis terra, fiat fiat. Parum est ergo quod Magi & reges ab Oriente profecti, adorauerūt eum: cum ex oraculo omnes reges adoraturi sint eum. Mihi (inquit) curuabitur omne genu. Sed felices sunt, qui iam uere adorāt aut adorauerunt: infelices uero qui tum primū, cum in iudicium uenerint, terribilē iudicē adoraturi sunt. Sed hi reges, qui iisdem Magi & sapientes dicuntur, præuenerūt adorare eum: ut Iudæi non ignorarēt insignē suum regē, suum Mesiam esse natū: & ut cæteri reges & sapientes suo exemplo agnoscerent, regē regum & sapientem sapientū esse natum, & adorarent eum, qui non solū sapiens sapientū, sed reuera erat ipsa dei sapientia. Et certe mirabilis erat fides eorum, & admirabilior fiducia, cum dicebant: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Nam hæc dicentes, nihil prorsus dubitare uidebantur natum esse, neque ipsam Herodis, aut Cæsaris formidare potentiā. Nam cum dicebant: qui natus est rex, innuebant Herodem non amplius esse regem, ut qui & alienigena erat, & rex natus nō erat: sed ingenti ambitione, multæ pecuniæ pollicitatione, magnoque fauore nomen regium sibi usurpauerat. Quin & eodem uerbo, qui natus est rex, potentiæ Cæsaris contradicere uideri poterant, sine cuius autoritate non licebat illa tēpestare ullū regem nuncupare: et sic regē nuncupare, qui maior esset Cæsare, nam neque Cæsar natus erat rex, ut is de quo sciscitabantur: uerū & Cæsar, & cæteri reges postea quā nati sunt, aut potentia, aut gentis arbitrio, aut cōsuetudine reges creati sunt. Nec satis illis fuit dicere regem natum, sed ut insinuarent maiorē hominē & uere deo æqualē, adiecerūt: Vidimus enim stellā eius in oriente, & uenimus adorare eum. Cæsar nō fuerat stella demonstratus: non à regibus ut adoraretur requisitus, nō Herodes, non quisquā alius regū terræ: sed hic honor soli CHRISTO, nato

Deut. 17.

Psal. 71.

Esai. 45.

- regi, filio dei et filio uirginis, merito fuerat exhibendus, ut qui maior erat oibus, et ho-
minib⁹ & regibus, & supernis etiā potestatibus. Quare si quid sensus habuissent, ne-
quaḡ Herodes & tota Hierosolymorū ciuitas, audientes Magos turbati fuissent: sed
intellexissent hūc regē omniū supremū, & stella monstrāte cœlestē: & nō ab homini-
bus, sed supra homines, regem diuinum, non humanum, & impletā prophetiā: Ori-
tur stella ex Iacob, & cōsurgit uirga de Israël: & unā cum regibus profectū fuissent,
ut dominum adorarent gloriæ. Sed quid Magis & regibus, Hierosolymis sciscitanti-
bus ubi esset rex Iudæorū, qui natus erat, cuius stellam uiderant in oriente, natiuitatis
eius indicium, postea euenit, spiritu Euāgelico aperit Matthæus, dicens. ¶ Audiens
autem Herodes rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans om-
nes principes sacerdotū et scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi CHRISTVS nasce-
retur. At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudæ. Sic enim scriptum est per prophetam: Et
tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iudæ: ex te enim exiet
dux, qui regat populū meum Israël. ¶ Audito nomine regis Iudæorum nati, turba-
tus est Herodes rex, & omnis Hierosolyma cum illo: quēadmodum per prophetam
prænunciatum fuerat: Quare fremuerūt gentes, & populi meditati sunt inania: Asti-
terunt reges terræ, & principes cōuenerunt in unum, aduersus dominum, & aduer-
sus CHRISTVM eius. Quare aduersus dominum? quia qui natus est, quem Magi re-
quirunt, & cuius stellā uiderunt in oriente, constitutus est rex ab eo: & absolute quis-
dem & simpliciter & uniuersaliter rex: sed super Sion montem sanctum eius, prædi-
cans præceptū eius. At si absolute, simpliciter & uniuersaliter rex: ergo dominus uni-
uersalis & omniū dominus. Quod si cōtendas ex Petro & Ioanne Actorum cap. 4.
quod de secundo psalmo adductū est, nō ad Herodem, ad quē Magi uenerunt, per-
tinere, sed ad alterum filium eius, qui regnauit post Archelaum, dicētib⁹ ipsis. Con-
uenerunt enim uerē in ciuitate ista aduersus sanctū puerum tuum IESVM, quem un-
xisti, Herodes & Pontius Pilatus cū gētibus & populis Israël, facere quæ manus tua
& consiliū tuū decreuerunt fieri. Hæc ipsi. De hoc non magnopere contenderim.
Nam & de præsentī mysterio hoc psalmi 47. expressius oraculū crediderim. Quo-
niam ecce reges terræ congregati sunt, conuenerunt in unum. Ipsi uidentes sic admi-
rati sunt, conturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos. Qui sunt illi reges
terræ, qui conuenerunt in unum? Certē Magi, illi qui ad Herodem regem uenerūt.
Qui admirati, et conturbati sunt? Herodes & omnis Hierosolyma cum eo. An'ne &
id quod cōtinenter sequitur: Ibi dolores ut parturientis, necem puerorū & furorem
Herodis, quæ postea secuta sunt, indicat? Et id, In spiritu uehementi conteres naues
Tharsis: facinus aliquod ab Herode patratum, aut ut interciperentur Magi, ne in re-
gionē suam redire possent, aut post reditum eorū ob indignationē quod elapsi ad se
nō redissent, prænuñciat? De quibus alio quoq; loco dictū est: Reges Tharsis & insu-
læ munera offerent. At illi turbati nolebāt eum, quē tantū natum audiebāt, regnare.
Nam intelligens Herodes eos sciscitatos de illo insigni, immo super insigni rege Iu-
dæorū, id est de CHRISTO, cōuocato cōcilio sciscitabatur à principibus sacerdotū,
et scribis populi ubi CHRISTVS nasceretur. Qui ex oraculo Micheæ prophetæ, illi lo-
cum indicāt Bethleem, & sic reuera erat: illic enim uirgo deo foeta, angelorum homi-
num que regem, castis profuderat uisceribus. Sed oraculum Micheæ cap. quinto,
aliter hic nobis repræsentauit interpret Græcus, quā uerisimile sit Euangelistam
scripsisse. Nam Matthæus ueterum consensu, Euangelium suum scripsit Hebraice:
& proinde dubium esse non debet eum literam adduxisse prophetæ, quæ tātundem
ualet ac si dicamus: Et tu Bethleem, Ephratha: paruulus ut sit in milibus Iuda, ex te
mihī egredietur ut sit dominator in Israël: & egressus eius, ab initio à diebus æter-
nitatis, Nullus quoque dubitare debet, quin ut oraculum habet Hebraice, sic illud
adduxerint

adduxerint principes sacerdotum, & scribæ sciſcitãte Herode de ortu Meſiæ. Quod autem hic dicitur, Paruulus ut ſit in milibus Iuda: non ad locum, ſed ad natum referatur, diuinamq; eius & exemplarem indicat humilitatem: ut qui cum eſſet deus, factus ſit homo, ſummus minimus, ſummum ens quodammodo nihil, ut nos doceret humilitatem, certam ad deum uiam eſſe, & qua ad diuinam eueheremur ſublilitatem. Quanquã hic idẽ ſit, qui & in Eſaiã celebratur, ubi dicitur: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis: & factus eſt principatus ſuper humerum eius, & uocabitur nomen eius, admirabilis, conſiliarius, deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Hic eſt paruulus qui natus eſt in Bethleem: hic eſt de quo deus dicit ad Bethleem: Paruulus ut ſit in milibus Iuda, in milibus conſitentium deum, ex te mihi egredietur, ut ſit dominator in Iſraël. In eo autem quod cõtinuo adijcitur: Et egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis: pluratiue dictum egreſſus, duplicem eius deſignat natiuitatem, æternam ab æterno, & temporalem in tempore: ſed ab initio & à diebus æternitatis prædeſinitam. Hæc eſt oraculi intelligentiã. At interpres Matthæi hoc modo dicens: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: à ueritate Hebræica lapſus uidetur. Primo, quod mutauit Ephratha in terra Iuda, cum id Ephratha non ſignificet. Nam Bethleem, domum panis: & Ephratha, frugiferam interpretantur. Nec ab re fanè: quia illic panis uitæ, qui de cœlo deſcendit, panis pinguis qui præbet delicias regibus, naſci uoluit. Secundo, quod de ſuo admifcuit negationem nequaquam, & minima ad Bethleem & terra Iuda retulit: quod unã cum ijs quæ ſequuntur, loco quadrare non poteſt. Qui enim apte dicas de loco: nequaquam minimus es in principibus Iuda: Tertio, quod planè innouauit intelligentiam, & ſecus diſtinxit atque propheta. Nam continenter ante ex te, plenam diſtinctionẽ fecit, cum minime ſit ibi faciẽda: ſed ea particula, cũ paruulus, legenda ſit: ut ſic intelligamus: O Bethleem, Ephratha: paruulus ut ſit in milibus Iuda, ex te mihi egredietur. Quarto, quia rationalẽ particulã, enim, adiecit, ob idipsũ (ut facile cõijcere eſt) quod diſtinxerat ubi nõ fuerat diſtingendum. O utinã ſuper eſſet Matthæus Hebræus, ut omnis caligo amoueretur: tam ab ijs, qui ſpiritu humano, quã ab ijs, qui ſpiritu dei Euangelia ingrediuntur, quicunq; hi ſint: quod neque uolentis, neque currentis eſt, ſed dei miſerentis. At de oraculo, oraculiq; ueritate nũc fatiſ. Reuertamur ergo unde digreſſi ſumus. Cur illa immenſa dei bonitas id factum eos, qui erãt in præclariffima Iudæorũ urbe Hieroſolyma, latere nõ uoluit: Sanè, ut ipſa iuxta nomen ſuum, prima æternæ pacis haberet uifionem, & non ignoraret ubi lumen ſuum, et ſua ſalus iam exorta eſſet, & per eam omnis plebs ſaluaretur Hebræica: quemadmodum & diuino oraculo per Eſaiã excitata fuerat, dicentem: Surge, illuminare Hieruſalem, quia uenit lumẽ tuũ, & gloria domini ſuper te orta eſt. & ſubditur: Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferẽtes, & laudem domino annunciantes. Verum longè ſecus euẽnit, quã quod plebs Hebræa diuinum ſecuta ſit beneplacitũ. Nam pacẽ ſuam nemo ex ea requiſiuit, nemo lumen ſuum ſecutus eſt, nemo ſuã ſalutem: ſed ipſis eam negligẽtib; gentes quæ per Magos figurãtur, illam nõ modo ſecutæ ſunt, ſed & aſſecutæ, atque adeptæ. Quid autem cognito loco ubi CHRISTVS natus eſt, fecerit rex turbulentus ac turbatus, ſubdit Euangelifta, dicẽs.

¶ Tunc Herodes clam uocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ, quæ ap-
 ¶ paruĩt eis. Et mittens illos in Bethleem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero:
 ¶ & cum inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniens adorem eum: ¶ Clam uocauit ad ſe Magos, quia uolebat ſcleratam conſcientiam ſuam latere, quaſi ignoraret, deũ nihil latere poſſe: exacte perquiſiuit ab eis tempus apparitionis ſtellæ, ad quid uero id tam digenter, poſtea aperietur. uoluit denique diligẽter quaſitum & inuentum puerum ſibi à Magis indicatum iri, mentienti ſe uelle adorare eum, quem ſacrĩ-

Eſa. 9.

Eſa. 60.

10

Prouer. 12.

31

lega mente conceperat enecandum, ratus hoc astu se ita facturum: sed ut diuina habet parcemia, non est consilium contra dominum. Præmisit igitur reges: & dominus, qui nihil non uidet, siue in aperto, siue in occulto moliantur quicumque homines, eius stultum & insanum irritum fecit consilium, & quicquid eius uersipellis præconceperat animus. Sed quid acciderit Magis ab Herode & Hierosolyma proficiscensibus, prosequitur Matthæus, dicens. ¶ Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam uiderant in oriente, antecedebat eos usque dum ueniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno ualde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum MARIA matre eius: & procidentes adorauerunt eum. Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. ¶ Spectaculo syderis in oriente uisi, gauisi sunt Magi: sed multo magis quod eos perduxit ad locum desideratum: id enim unum uel maxime illis cordi erat, quod nisi factum fuisset, quis in Bethleem, ipsis accurate iuxta subdolum Herodis mandatum interrogantibus, indicasset natum regem caelorum, & ipsum ubi natus erat, locum? Id enim cunctos latebat Bethleemitas: quod maxime expediebat, ut nullus scilicet, etiam ipsi Herodi, ad ipsius regis gloriae perditionem id scire uolenti, prodere posset. Stella igitur (diuina ita disponente prouidentia) locum indicat, non mortalium quiscquam. Quem posteaquam multa cum læticia sunt ingressi, adorant altissimum regem, non in regia, purpura & aulaeis instructa, non in suggestu sublimi, non auro & gemmis fulgurantem, non multa clientum caterua stipatum: sed in humili domo, & cum humilima mulierum uirgine matre residentem: iam suæ humilitatis exemplum, non solum sapientibus & regibus, sed uniuerso quoque mundo in eum credituro præbentem, neque humilitatem despiciunt, sed deuotius quam quilibet terrenum regem, illum adorant: & non solum adorant, sed & ei offerunt. Et quid illi offerunt? Aurum, hoc munere regem testantes: thus, confitentes esse deum: & myrrham, insinuantes moriturum, sicut uere moriturus erat, sed pro omnium salute hominum. Cui unquam regum talis adoratio facta est? Cui talis oblatio? Cui talis in oblatione protestatio? Hæc nimirum soli regi regum, et filio regis æterni, qui nihilominus deus & homo erat, merito debebantur. Sed & in auro oblato (cuius non exigua, ceu crediderim, copia erat) notatur diuina prouidentia, ut longæ peregrinationis & diuturnæ in Aegypto aliena terra moræ necessitatibus sufficere posset: quanquam alioqui neque Ioseph, neque sanctissima mater desides essent, aut parum industriæ ad necessaria suo sancto labore conquirenda, dum peruenerunt in Aegyptum, stationis firmæ locum. Sed quæres: stella dux uia Magorum, nunquid erat una earum, quæ in caelo micant æthereo? Haud autem mauerim, sed ostentum eis ab angelo factum, & in caelo aëreo collocatum. Si enim in caelo micuisset syderio: quo pacto ex requie & statu eius deprehendissent eum, quem ingressuri erant locum? Nulla certe arte, nulla dioptra id ualuisset. Sic igitur illis apparuit in imo, ut facile locum illum ab alijs fecernerent. Et sic etiam illis apparuit, ut eam nulli quoque alij deprehenderent, nisi ij soli, quibus percipiendam diuina ordinauerat uoluntas. At cum eam in oriente uiderunt, nunquid peritia astrorum cognouerunt eam esse stellam Messæ, stellam nati regis Iudæorum: præsertim cum ex prophetia Balaam (ut aiunt) haberent oraculum oriundam esse stellam ex Iacob? Nulla humana scientia, nulla astrorum peritia ad hoc pertingere potuisset, ut id cognouissent, non incōsentaneæ astruxerim: sed angelum dei, qui eos nouo spectaculo in admirationem & desiderium sciendi traxerat, quid id nouum & insolitum portenderet spectaculum, ipsis etiam in oriente agentibus reuelasse. Et oraculum Balaam, non de illa stella, sed de uirgine, quæ protulit regem gloriae, esse intelligendum, quam etiam nonnulli à mari & stella, nomen MARIAM accepisse uoluerunt. Mare mundum significat, stella autem illuminatricem: est ergo MARIA, mundi stella, atque illuminatrix. Et

trix, Et quid mirum si id angelo, qui spectaculum faciebat, insinuante didicerunt, qui
 etiam discunt adorato rege gloriae, & mystico munere oblato, eodem docente quid
 12 in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam.
 ¶ Ob id admoniti ab angelo, ad Herodem non sunt reuersi: sed alia uia in regionem
 suam, qua angelus admonuit, quae & Herodem latuit, reuersi sunt: ne ad Herodem
 redeuntes, puerum coacti proderent, aut alioqui prodere nolentes crudelibus con-
 ficerentur poenis, laniatiq; deficerent. Quis enim Herode crudelior? At ex Iudaea re-
 dierunt in regionem suam, ut non solum testes essent Iudaeis, natum esse eorum re-
 gem: regem inquam omnium regum maximū: sed insuper suis, id est gentibus nun-
 ciarēt suum regem esse natum, & non solum esse natum, sed & se uidisse & adorasse
 ipsum, muneratq; uice omnium ei obtulisse, qui est rex omnium seculorū. At nonne
 & Magi, qui figurabant gentes, adorato domino, ideo per aliam uiam in regionem
 suam in mysterio regressi sunt: idēq; diuino oraculo, quod prima uia nostra sit carnis,
 peccati & mundi: qua quaesito, cognito, adoratoq; CHRISTO, nō amplius nobis in-
 cedendū est: sed alia illi prorsus cōtraria, quae est spiritus, gratiae atq; dei? Siquidē ca-
 ro & spiritus cōtraria sunt: peccatū & gratia, deniq; mūdus atq; deus. Regio autē no-
 stra, quenam est, nisi ea, ad quā creati sumus, & ad quā hac alia uia redire debemus?
 Haec autē est coelestis mansio, ad quam etiā deus plusquam immēsa benignitate nos
 uocat, primum sancta & admirabili filij sui luce, quam illud nouum sydus Magorum
 dux praesignabat, quae est fides filij eius, quae & est ipsius sola & uera cognitio, sine
 qua impossibile est nos assequi uitā beatam, illamq; nostram regionem, ad quam, ut
 dictū est, nos creauit deus: & subinde omni fauore, angelicoq; praesidio prosequitur:
 quod & angeli ministeriū in ipsis Magis nobis praesinuabat. O quā felix quamq;
 beatum quāerere CHRISTVM, inuenire CHRISTVM, adorare CHRISTVM regem
 aeternum, regē omniū seculorum: tūc enim nunquā deerit coelestis fauor, omneq; di-
 uinum praesidiū. Verum tunc spiritu, gratia, coelesti ductu solum est ambulādum. Et
 haec etiā tunc angelico gerebātur ministerio, tam quae regibus ad CHRISTVM ueni-
 entibus & abeuntibus facta sunt, quā quae etiā Ioseph (relicta Nazareth) proficia-
 scēs in Aegyptū, erat facturus. Nec ab re quidē: quia natus erat, nō solū hominū, sed
 & rex angelorū, coelestiq; potestatiū omniū. Quod satis innuit Euāgelista per ea quae
 13 sequuntur, dicens. ¶ Qui cum recessissent: ecce angelus domini apparuit in somnis
 Ioseph, dicēs: Surge, & accipe puerum & matrē eius, & fuge in Aegyptū, & esto ibi
 usq; dum dicā tibi: Futurū est enim, ut Herodes quāerat puerum ad perdendum eū.
 ¶ Qui consurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum, &
 erat ibi usque ad obitum Herodis, ut adimpleretur quod dictum est à domino per
 ¶ Prophetā, dicentē: Ex Aegypto uocauī filiū meū. ¶ Monitu angelico petūt Aegy-
 ptum, & monitu angelico redeunt ex Aegypto: ut intelligamus ipsos sic desuper di-
 rigi, ut nihil nisi diuino nutū facerent unquā. Et quomodo etiā sine illo quicquā face-
 rēt, qui cum eis erat uisibilis deus? Porro noctu excitat Ioseph angelus, ut ea hora ad
 uirginem eat, & sanctiorē cunctis alijs puerum, & eis secum assumptis, nulla mora
 uia capessat in Aegyptum. Sed cur noctu? Ut nemo aut abeūtes cognoscat, aut qua
 parte abierint: ne forte hoc Herodi nunciato, prosequatur eos: suspicatus quod is es-
 set, qui nunciatus illi erat Messias, & rex Iudaeorū natus. Nam & ob hoc ipsum, è lo-
 co celeriter fugiendum praedixerat angelus: & partim ut diuinum de eo impleretur
 Osee oraculum in persona dei patris, dicentis: Sicut mane transijt, pertransijt rex
 Osee. 114
 Israël, quia puer Israël, & dilexi eum: & ex Aegypto uocauī filium meum. Quomo-
 do pertransijt, excidit, siue, ut septuaginta habent, ἐπ' ἄγῃ φη, id est proiectus est:

Celeriter, quia sicut mane. Et quis est ille, qui pertrāsijt, excidit, proiectus uel est? Rex Israel. Quis rex ille Israel? Allophylus Herodes. Qua de causa? Quia puer Israel, quia natus infans Messias. A quo dilectus? A deo patre. Unde reuocandus? Ex Aegypto, quod ex Iudæa, deuotata regis feritate, fuerat perductus, Cuius filius? Dei patris æterni, hæc in oraculo loquentis, Et hæc omnia adductum indicat oraculum. Caterum cum loco huius, & ex Aegypto uocauit filium meum, septuaginta dixerunt, ἐξ αἰγύπτου μετεκάλεισα τὰ τέκνα αὐτοῦ: metaphrasticos ipsum corrumpere oraculum, quod ita se habet, ut ex Osee adductum est. Siquidem ut homo à paradiso exulabat, ita & filius dei ab Israël exulare uoluit, ut suo exilio exulem hominem ad cœlestia regna reuocaret: immo ut reuocatione illa filium dei efficeret. Sed an putemus Ioseph admodum senem, sponsum datum **MARIAE**, quæ uix quindecim putatur fuisse annorum? Mihi certè non uidetur ætate tam prouecta fuisse. Quia ad officia regi gloria præstanda electus erat, & ex tribu regia: regis quoque uirgini, non humana, sed diuina electione custos designatus: amator uirginitatis plusquam Ioseph saluator Aegypti, ut saluatori mundi, cum in Iudæa, tum in Aegypto pura & munda exhiberet obsequia, & pari uirginitatis uoto uiueret cum sua sponsa uirgine, ab æterno electa matre Messias: decebat enim filium dei, uirginem ex uirgine natum, cui (quibus connata est uirginitas) ministrant angeli, solis uirginis manibus in pueritia tractari. Iuuenis ergo credendus est fuisse Ioseph ætatis perfectæ, sed extinctæ concupiscentiæ, ut nihil de eo carnale cogitemus: iustus & sanctus, mentis castissimæ, & eiusdem (id faciente deo) cum uirgine perpetuæ uirginitatis uoti, uiribus ualens & pollente ætate: ut qui longe terræ spacia cum uirgine, & deo puero pererrans, posset uideri & uirginis sponsus, ut & uerè erat, & diuinæ prolis pater putari: ut supra homines, in utroque tam sponso, quàm sponsa intelligatur fuisse totius puritatis uirtus ac gratia, quæ & dei matrem decebat, & dei putatum parentem. Quod si annis fuisset cōfectus, quid subsidij afferre potuisset? Quomodo per tam longa spacia, ut de Iudæa in Aegyptum, celeriter abire, plures annos illic degisse, & per tātum itineris spacium prōpte redisse: & matris & filij, qui nihilominus omnia regit & gubernat, curam gessisse? Adde quod post duodecimum annū (cum ille latenter remāisset in Hierusalem) non minori celeritate ac agilitate quàm mater, eum per triduum requisisse legitur. Quæ non sunt indicia uiri, annis & ætate confecti, cum datus est uirgini sponsus, & perpetuæ uirginitatis eius testis & custos, Sed qui eum faciūt adeo senem: id, opinor, faciunt ut castimoniam uirtutem tribuant ætatis impotentiæ, quæ profecto debetur charismati, donoq; diuinæ electionis & gratiæ: statuētes Iulianum, Tiburtium, Alexiū, & plerosq; alios, qui cum iuuenes, adolescentulas uirgines accepissent spon-
sas, cum eis nihilominus uirgines & solum sponsi permanserunt: statuētes inquam illos perfectiores, quàm Ioseph filij dei nutritium, & perpetuæ uirginis, & uirginis uirginum sponsum. Absit igitur ut quicquam in hymenæis Ioseph, & dei matris unquam cogitet quisquam, nisi spiritum. Quod si quæras, sit ne relicta memoria loci, ad quem puer **IESVS** in Aegyptum perductus est: Est ut aiunt, & etiam recēs. Nam & Petrus Martyr festiuus decadum Oceanicarum scriptor, tertio legationis suæ Babylonice libro scribit hūc locum, quod **CHRISTVS** puer à crudeli regis Herodis infanticidio fuga subductus est, ab incolis Aegyptijs Mataræā nuncupari, & ultra Cairum esse: sed citra locū ubi olim miraculo pyramidum decātata Mēphis sita erat, distareq; à magna Cairo fermè passuum decem milia. Se autē eum locū religionis causa inuisisse, anno domini quingentesimo secundo supra millesimū. Mauros quoq; eo in loco ubi fertur uirginis habitatio fuisse, perpetuo ardentē lampadē in pueri **IESV** illic asseruati memoriā, conseruare. Ibi insuper preciosas balsami arbusculas, **IESV** beneficio olim increuisse: quæ sola aqua putei, qua ad obsequia diuini infantis uirgo mater usa fuerat,

De B. Ioseph digressio.

Vbi loquitur Aegypto

ufa fuerat, irrigatae uegetare, pullulare ac perdurare ualebant: nunc autem (ita diuina
 permittente ordinatione) funditus interiisse. Hortu uero ipsum & putealem fontem
 adhuc uideri: ex quo non pauci pio affectu peregrini, & hauriunt & bibunt haud in-
 salubriter aquas. At nunc ad Ioseph & uirginem reuertamur. Eis igitur abeuntibus in
 Aegyptum, quod angelus de fugienda Herodis crudelitate admonens praedixerat:
 continuo euenit, ut aperit euangelista Matthaeus, dicens. ¶ Tunc Herodes uidens 14
 quoniam illusus esset à Magis, iratus est ualde: & mittens occidit omnes pueros, qui
 erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infra, secundum tempus
 quod exquisierat à Magis. Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiam
 prophetam, dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus: Ra-
 chel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. ¶ Hic aperitur, quo ani-
 mo Herodes clam accersitis Magis dixerat: Ite & interrogate diligenter de puero,
 & cum inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniens adorem eum. nam non ado-
 rare, sed perdere cogitabat eum, qui saluat omnia, & qui mundi salus aduenerat. Quo-
 circa, quia Magis per aliam uitam reuersis, ubi ille unus reperiretur, nosse non potu-
 it: dolens & uesano furore percitus, quod se uideret concepto dolo frustratum, omnes
 pueros à bimatu et infra, in Bethleem & in finibus eius enecari iussit, ut inter plurimos
 ille etiam unus interciperetur. adeo que arcum dedit sauiendi praecipitum, ut ne fi-
 lio quidem eius pepercerint lictores: quod & Philonem memoriae tradidisse ferunt.
 Sed & Macrobius è gentilium scriptoribus autor haud incelebris, eius rei testis lo-
 cuples est: qui ubi Augusti Caesaris iocos, sales que recenset, hunc in modum de eo
 de scribit. Cum audisset, inquit, inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudaeorum
 intra bimatum iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis por-
 cum esse, quam filium. At ille unus in multitudine illa non intercipitur. & merito: nam
 ante omnem multitudinem est, & super omnem multitudinem: propter quem & il-
 la multitudo felicissima facta est, quae quod momentaneam uitam propter ipsum reli-
 querit, inuenit aeternam. Hi enim sunt, qui empti sunt ex omnibus, primitiae deo &
 agno, & in ore eorum non est inuentum mendacium. Hi sunt qui cantant canticum
 nouum ante sedem dei, & ante quatuor animalia & seniores: & nemo potest dicere
 canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor milia, qui empti sunt de terra. Et quo
 precio? Sanguine filij dei, qui se pro illis, & omnibus in se credituris obtulit deo uicti-
 mam, agnum de caelo immaculatum. Hi sunt, qui cum in mulieribus non sunt coinquinati:
 uirgines enim sunt, & sequuntur agnum quodcumque ierit, quae omnia in sacra uisio-
 ne uidit Iohannes. O mors felicissima, omni etiam uita potior. Sed & Hieremias ita
 euenturum praedixerat, ut nunc capite tertio legimus: Vox in excelso audita est lamen-
 tationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari, quia non
 sunt. Vbi nomine Rachel audiuntur matres Bethleemicae tot milium infantiu pue-
 rorum Herodis inaudita crudelitate occisorum: quia Rachel apud eas sepulta dormi-
 ret. Sed de felicitate puerorum, unde potius consolationem recipere debebant, quam
 de morte lamentationem & luctum, continuo subdit, dicens. Haec dicit dominus: quiescat
 uox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia est merces operi tuo. Cui operi tuo?
 Filij tuis ob filium regis aeterni, & uirginis matris enecatis. Quae merces? Vita, &
 gloria sempiterna. Sed ne tunc filius dei ex uirgine natus esse debuerat, cum pueri
 interfecti sunt? Quidni? haud ita multo post dicente Hieremia: Reuertere uirgo Israel,
 reuertere ad ciuitates tuas istas, & gratia cuius tam studiose reuocet, subdente: Quia
 creauit dominus nouum super terram, foemina circundabit uirum. Hoc autem nouum
 super terram & nunc auditu est, uirginem tunc infantem deum in sacrosancto suo gestasse ute-
 ro. Sed fortasse sciscitabere, cur bimii, id est biennes pueri, et etiam inferioris aetatis, ut an-
 niculi, iussi sunt interfici, cum CHRISTVS secundum dispensationis humanae natiuitatem

Macrobius.

Apo. 14.

Hierc. 3.

tam paucorum esset dierum, ut uix dimidium mensis natus esset, sed & reges credantur adhuc cum in praeseptis tugurio reperisse: Neque id equidem credo, neque haec Euangelistas indicare arbitror: non enim in tugurio praeseptis reperiuntur indicat, quod superius Matthaeus de Magis dixit: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum MARIA matre eius: quia non stabulum, sed domum dixit. Quin & Herodes infantes necari iussit secundum tempus, quod exquisierat, & accurate quidem a Magis. Ergo cum iussit a bi matu & infra, didicerat id tempus esse annum unum, & amplius: alioqui si intellexisset a partitione stellae a duodecim, tredecim uel diebus coepisse, iussisset a mense & infra, iuxta tempus accurate exquisitum, pueros tolli. Neque etiam putandum est tam breui tempore reges congregare potuisse, & cuncta sibi apparasse, tantumque itineris perfecisse: sicut in Esaiâ scriptum est: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos, et uide: Omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi: filij tui de longe uenient. Nonne etiam quadagesimo die Hierosolymis in templo est praesentatus: dicente: Luca Et postquam impleti sunt dies purificationis eius secundum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, ut sisterent eum domino. & tunc obtulerunt, ut dictum est in lege, par turturum, aut duos pullos columbarum. Sed quomodo si tertiadecima die adorassent Magi, cum paulo post sentientes se illusum Herodes, iussisset pueros occidi: & CHRISTVS non multo post adorationem Magorum, a communi infantium periculo ereptus, sublatus sit in Aegyptum: quomodo inquam Hierosolymis quadagesima die fuisset in templo praesentatus, & a Simeone iusto susceptus, aperte confitente eum CHRISTVM esse: Non ergo eo anno, sed anno natiuitatis reuoluto uenerunt Magi, & adorauerunt eum. Sic igitur recte dixerat Herodi, ipsum natum plusquam annum unum, & infra secundum: iuxta quod tempus accurate exquisitum, iussit crudelem crudelissimus Herodes exerceri *υπητιοφοβιας*, id est infanticidium. Ad haec id illi magis conueniebat & matri: ut tantillus & aliquantulo iam ualentioribus uiribus, pro nobis exiliu experiretur, qui etsi omnia posset, uoluit tamen nostram in se naturam (excepta peccantia) suos numeros seruare, nostraeque naturae non simulate, sed ueraciter assumptae, patefacere ueritatem. Sed perductus dominus in Aegyptum, quandiu illic mansit: Quandiu profecto uixit Herodes. Quo mortuo angelus nunciauit Ioseph, puerum in terram Israel, cum uirgine matre esse reuocandum. Quod aperit Matthaeus, subdens. ¶ Defuncto autem Herode, ecce angelus domini apparet in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge et accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Israel: defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri. Qui confurgens, accepit puerum & matrem eius, & uenit in terram Israel. ¶ Sed cur tam solícite super puero toties angelus admonet Ioseph: Nonne ut intelligat, non hominem, sed deum patrem, praecipuam & uniuersalem & particularem illius gerere curam: qui se hac solícita ubique prouidentia uerum declarabat patrem: Et quanquam filius aequae omnia & nosset & posset, praestabat tamen e coelo indicari ipsi Ioseph, ut caelestis patris filio, & matri eius augustiorem semper exhiberet reuerentiam. Solícite ergo executus est quae mandauit angelus: utrunque, & super sanctum puerum & sanctissimam matrem eius, in terram Israeliticam reducendo. Quam cum ex reditu attigit, audiens Archelaum Herodis filium regnare in Iudaea: fluctuauit animo, quò sibi esset diuertendum: nam quo minus iret in Bethleem regiam ciuitatem & incunabula CHITSI, timor Archelai uetabat. Sed huic anxietati animi statim occurrit summi patris nuncius, angelus domini: indicans illi in Galilaeam & in Nazareth esse diuertendum. Quod fidelis detegit Euangelista Matthaeus, dicens.

16 ¶ Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudaea pro Herode patre suo, timuit illud ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilaeae, & ueniens habitauit in ciuitate, quae uocatur Nazareth, ut adimpleretur quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazareus

Q. aduentu Magorum post anni circuitu christi nati fuerit, hinc fabrum.

Esai. 80.

LUC. 2.

15

16

Nazareus uocabitur. **Q**uod saluator mundi sic peregrinaturus esset, nullam in terra certam, aut saltem perpetuam habendo sedem, prophetae praedixerant. Quale id est Hieremiae, dicentis: Tibi peccauimus, expectatio Israel in tempore tribulationis. Quare futurus es sicut colonus in terra, & quasi uiator declinans ad manendum: Quare futurus es quasi uir uagus, & fortis, qui non potest saluare? Tu autem in nobis es domine, & nomen sanctum tuum inuocatum est super nos: ne derelinquas nos. Et id Psalmi sexagesimo octauo: Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meae. Haec sunt, quae de hac uaga peregrinatione dixerunt prophetae. Quam perpeffus est, ut filios Adam exules & uagos, extraneos a caeli ciuibus factos, & peregrinos a filiis caelestis Hierusalae, hac sua in terris mansionum irrequieta mutabilitate, in caelestium mansionum stabilitate firmaret. Et cur habitauit in Nazareth? Quia & id quoque diuina ordinatione sancitum erat, ut Nazareus siue Nazarenus uocaretur: sic enim in illo glorioso uictoriae suae triumpho, qua uicit serpentem antiquum, et redemit nos, inscriptus est, **I**ESVS Nazarenus rex Iudaeorum. Item cum quaererent eum, ut ad redemptionis uictimam caperetur: interrogati quem quaererent, nihil aliud responderunt, quam **I**ESVM Nazarenum. Et sic Nazarenus, quod idem est quod Nazareus, peculiaris illi erat agnominatio: ut uel sic ex nomine **I**ESV suum saluatorem, & ex agnominine Nazaraei sanctum illum sibi promissum agnoscerent. Necnon fratres eius, id est apostoli & discipuli, Nazaraei ecclesiae dicti sunt, ut scriptum est: Candidiores Nazaraei eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphyro pulchriores. Et quid mirum si Nazareus uocandus erat: caeteri autem credentes in eum, & in eo regenerati, Nazaraei per participationem, id est sancti: cum ipse esset sanctus, & sanctus per eminentiam, ac sanctus sanctorum, quod significare uolunt Nazareum? Sic enim & apud Danielem de domino dictum est: Septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam: ut consummetur praearicatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur uisio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum. Arbitror tamen hic etiam Nazaraem aliud designare posse. Quidnam inquires? Germen, quod coniectio ex his Matthaei uerbis: Ut impleretur, quod dictum est per prophetas, quonia Nazareus uocabitur. Nam mos Hebraeorum est, cum quippiam allegant dicendo, apud prophetas, per prophetas, in prophetis, aut alio simili allegationis modo, nequaquam certo sub nomine adducto propheta, ut plurimum intelligere, quod allegatur id desumptum esse ex libro duodecim prophetarum, qui & minores prophetae appellatur. Cum ergo hunc in modum citet Euangelista, cum ait, ut impleretur quod dictum est per prophetas, quonia Nazareus uocabitur: consentaneum est hoc dictum, aut quod illi respondet, in libro duodecim prophetarum reperiri. At uero in Zacharia capite sexto secundo secundum ueritatem Hebraicam, sic habetur: Haec ait dominus exercituum, dicens: Ecce uir, germen nomen eius. Quod dictum, de Messia ipsi quoque Hebraei intelligunt: sic nimirum de eo exponente Ionatha in translatione Chaldaica. Ecce ergo quo pacto in prophetis scriptum erat, quod uocandus esset germen. Sed & sic uocat eum Esaias capite quarto, dicens: In die illa erit germen domini in magnificentia et gloria, & fructus terrae sublimis, & exultatio ihs, qui saluati fuerint de Israel. Et Hieremias capite uicesimo tertio, inquit: Ecce dies ueniunt, dicit dominus, & suscitabo David germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Hic ubique apud Zachariam scilicet & Esaiam, & Hieremiam habetur idem uocabulum **ZEMAH**, quod germen significat. Vocandus ergo erat saluator, germen, quod & Nazareus designat: ut ex Esaias capite undecimo, interprete Theodotione patet: ubi sic ille legendum existimat: Egredietur uirga de radice Iesse, & germen de radice eius ascendet. Hic enim germen **NEZER** dicitur: unde & Nazareth, &

Hierem. 14.

Psal. 63.

Thre. 4.

Dani. 9.

Zach. 6.

Esa. 4.

Hierem. 23.

Nazaræus. Perinde ergo est quod Apud Zachariam legitur, ZEMAH, hoc est germen, nomen eius, atq; id Nazaræus nomen eius. Nam hæc duo uocabula, synonyma sunt, idemq; significatiua. Neq; quenquam moueat, quod interpres latinus in Zacharia posuit, oriens nomen eius, uolens per id, oriens nomen eius, pullulans siue germi nans nomen eius innuere: quia proprie germen ponere debuit, ut & positum est in quarto Esaia, & in uicesimo tertio Hieremia. Sed & illud NEZER, quod Esaia capi te undecimo habetur, germen (ut dictum est) significans, plâtulam ac furculum designat, qui non ex semine surgit, qui non feritur, sed è radice absque ullo semine pullulat. Et germen (inquit) de radice eius ascendet. In quo Messias, non de semine, sed de radice sola nasciturus innuebatur: quod & adimpletum est, cum de uirgine absque ullo semine natus est. Quod autem nostri codices illic habent, ex septuaginta, ut opinor, & flos de radice eius ascendet: parum admodum apte dici uidetur. quandoquidem flos non de radice ascendere dicitur, sed potius germen & furculus. Radix ergo, MARIA: Virga & germen, CHRISTVS dominus: qui inde ut uirgula, ut germen, ut plantula, ex radice egressus, ad oculos mortalium uisibilis ascendit. Ac prima quidem & secunda illius oraculi Esaia undecimo particula, idem designatur. Satis igitur ostensum est, dictum esse per prophetas, quod CHRISTVS Nazaræus, quod perinde sonat atque germen, uocaretur, sed diuinum & supercœleste germē: quia ex Esaia germen domini, magnificum, gloriosum, fructus terræ uirginæ sublimis, exultatio ihs qui æternam salutem sunt percepturi, qui ex nullo semine, sed ex sola uirgine de Iessæ, & Dauidico stirpite, ascendit ad ortum. Et ex Hieremia, iustum, regnans rex, sapiens, iudicium faciens & iustitiam. Ergo siue hoc, siue illo modo interpretemur Nazaræum, ei qui est sanctior cæteris omnibus sanctis, domino nostro IESU CHRISTO Nazareno, germi domini magnifico & glorioso, id est filio dei, regi æterno, fructui uirginæ uteri, exultationi uniuersis, qui saluati sunt & saluandi, cum æterno patre & spiritu sancto honor, gloria & imperium, in omnia secula seculorum. Amen.

CAPVT TERTIVM.

- 17 **I**N diebus autem illis uenit Ioannes Baptista prædicans in
 18 deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropin-
 quabit enim regnum cœlorum. ¶ Hic est enim de quo di-
 ctum est per Esaia prophetam dicentē: Vox clamantis
 in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas eius. 5
- 19 ¶ Ipse autem Ioannes habebat uestimētum de pilis camelorum, & zonam
 pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat, locustæ & mel syluestre.
- 20 ¶ Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa
 Iordanem: & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua. Vi-
 dens autem multos Pharisæorum & Saducæorū uenientes ad baptismum 10
 suum, dixit eis: Progenies uiperarū: quis demonstrabit uobis fugere à uen-
 tura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne uelitis dicere in-
 tra uos: patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quoniam potēs est
 21 deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. ¶ Iam enim securis ad radi-
 cem arborum posita est: Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonū, 15
 22 excidetur, & in ignem mittetur. ¶ Ego quidem baptizo uos in aqua in pœ-
 nitentiā: